

کارکردهای اجتماعی، سیاسی و فرهنگی

امامزاده‌ها، بقاع متبرکه و روادگاه‌های ایوان

بهزاد تیموری^۱

چکیده

با سفر امام رضا (ع) به ایران، بسیاری از دوستداران و نوادگان اهل بیت علیهم‌السلام رهسپار ایران شدند و برخی از ایشان توسط دشمنان به شهادت رسیدند. ارادتمندان اهل بیت علیهم‌السلام نیز به ساخت بارگاه‌هایی برای ایشان مباردت کردند و آرامگاه آنها به زیارتگاه عامه مردم تبدیل شد. یکی از این امامزادگان، سیدعبدالله (ع) از نوادگان امام موسی کاظم (ع) در ایوان است که بارگاه ایشان، جایگاهی برای روابط اجتماعی و برپایی مراسمات اعتقادی و عبادی می‌باشد. در این مقاله، با روشی توصیفی - تحلیلی، ضمن بررسی موقعیت جغرافیایی و تاریخی شهرستان ایوان و معرفی امامزادگان و بقاع متبرکه آن، جایگاه اجتماعی، سیاسی و فرهنگی این اماکن مذهبی مورد تبیین قرار گرفته است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که بارگاه امامزادگان و بقاع متبرکه در این شهرستان، به قطب فرهنگی منطقه تبدیل شده است و وجود این اماکن، آرامش روحی و روانی مردم را در پی داشته و در تعاملات اجتماعی و مراودات بین شهری تأثیر بسزایی داشته است.

واژگان کلیدی: ایوان، امامزادگان، بقاع متبرکه، روادگاه‌ها.

مقدمه

ضرورت و بیان مسئله

منطقه ایوان، بخشی از تاریخ کهن استان ایلام به شمار می‌رود که به دلیل موقعیت جغرافیایی و آب و هوای خاص منطقه و داشتن منابع آبی فراوان و زمین‌های حاصلخیز؛ همچنین قرارگیری در مسیر ارتباطی ایلام قدیم و سایر مناطق، محلی برای استقرار و سکونت مردم به شمار می‌رفت (اکبری، ۱۳۸۶: ۵۹۷ و ۵۹۸). «مردم ایوان از ایل بزرگ کلهر هستند که یکی از شعب اصلی ایل‌های کرد ایران و از قدیمی‌ترین طوایف غرب ایران به شمار می‌رود» (جعفری، ۱۳۷۹، ج ۱: ۱۲۰؛ میرنیا، ۱۳۶۸: ۱۰۶). «کتب قدیمی، سفرنامه‌های جهانگردان و روایت‌های سنتی رایج در میان ایل کلهر، این مدعا را به اثبات می‌رساند که این ایل در غرب ایران، جایگاه کهن و اصیلی داشته است. قوم کلهر، زمانی بر سرزمین بابل و روزگاری نیز بر بغداد، مقر خلافت عباسیان، با نام سرزمین کلهرستان حاکمیت داشته است (گودرزی، ۱۳۸۱: ۷۵). ایوان غرب، گیلان غرب و اسلام‌آباد غرب از مراکز اصلی ایل کلهر هستند. شهرستان ایوان از ایل بزرگ کلهر و به عبارتی، خاستگاه ایل کلهر بوده است. راولینسون (۱۳۶۲: ۲۱۶) درباره قدمت و موقعیت ایل کلهر می‌گوید: «کلرها اگر قدیمی‌ترین ایل کردستان نباشند، به عنوان یکی از طوایف قدیمی منطقه شناخته شده‌اند». «در ترجمه متن‌هایی از اوستا، منطقه غرب ایران از قصر شیرین تا ایلام به‌ویژه ایوان غرب و اسلام‌آباد که مرکز ایل کلهر هستند، محل زنگی اقوام اسطوره‌ای ایران معرفی شده است. قبور کشف‌شده از ۱۲۰۰ سال قبل، اسم گیلانی کلهر را که بر قبور اجداد کلهر حکاکی شده است نشان می‌دهند. این امر گویای این است که قدمت ایل بزرگ کلهر به دوره ساسانیان و قبل اسلام برمی‌گردد» (همان: ۲۱۸). به گفته افشار سیستانی (۱۳۷۲: ۳۹۹): «این گروه از کرمانشاه به این منطقه آمده و ایوان را منطقه ییلاقی خود کرده‌اند». بدون شک استقرار و اسکان در مناطق مختلف در دوران متفاوت، منوط به وجود عواملی چون: هوای مناسب، آب، زمین حاصلخیز و ... بوده است. البته گاهی وجود بقاع و آرامگاه امامزادگان نیز بر اسکان و استقرار؛ همچنین بر زندگی اجتماعی، فرهنگی و مذهبی مردم تأثیر داشته؛ چنانکه گاهی باعث متمرکز شدن آنها در اطراف امامزاده و تراکم جمعیتی شده است. حال باید دید که ۱. آیا بقاع متبرکه تأثیری در روند شکل‌گیری زندگی مذهبی، فرهنگی و اجتماعی مردم داشته‌اند؟ ۲.

کارکردهای اجتماعی و مذهبی بقاع متبرکه در زندگی مردم به چه شکل بوده است؟

نقش بقاع متبرکه در زندگی اجتماعی، فرهنگی و مذهبی مردم، بخصوص مردم منطقه ایوان و شهرهای اطراف بر هیچ کس پوشیده نیست. وجود امامزادگان و بقاع متبرکه در هر منطقه‌ای بر باورهای دینی مردم آن منطقه بسیار تأثیرگذار است و اینکه بارگاه ایشان، محلی برای عبادت، زیارت، برگزاری مراسمات مذهبی و تبرک جستن عروس و دامادهای جوان برای آغاز زندگی مشترک خود است، نشان‌دهنده جایگاه ارزشمند و محترم آنها در بین مردم را دارد. در واقع می‌توان گفت که بارگاه امامزادگان به قطب فرهنگی هر منطقه‌ای مبدل گشته و باعث ترویج اسلام و گرایش به اهل بیت علیهم السلام شده است.

از قدیم‌الایام، در هر دین، آیین و مذهبی، به ساخت بنا و بارگاه‌های مذهبی اهتمام ویژه‌ای داشته‌اند. این امر در استان ایلام و به تبع آن، شهرستان ایوان نیز قبل و بعد از ظهور اسلام، مورد توجه خاص و احترام ویژه بوده است. بنا بر همین احترام و ارادت خالصانه خود، بر مقبره امامزادگان، بارگاه ساخته و بر گرداگرد آنها دیوار کشیده و به زیارت پرداخته‌اند. بنابراین و بنا ضرورت دارد کارکردهای اجتماعی، سیاسی و مذهبی امامزادگان این شهرستان بررسی شود. از آنجا که جایگاه ائمه در نزد مسلمانان بسیار اهمیت دارد و نوادگان ایشان نیز مورد احترام تمام مسلمانان اعم از شیعه و سنی هستند و با توجه به اینکه در مقالات و کتب، کمتر به کارکردهای اجتماعی، سیاسی و مذهبی بقاع متبرک آنها پرداخته شده و یا به طور اخص مورد توجه نبوده است، در این پژوهش با بررسی تاریخی به آن پرداخته می‌شود. در این راستا شهرستان ایوان از نظر جغرافیایی و تاریخی معرفی می‌شود و جایگاه بقاع متبرکه و بارگاه ملکوتی امامزادگان، روادگاه‌ها و قدمگاه‌ها و مقابر متبرکه شهرستان ایوان در میان مردم این شهرستان، از جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی تبیین می‌گردد.

روش تحقیق

این مقاله از نوع توصیفی - تحلیلی است و به روش تاریخی و اسنادی نگاشته شده است؛ روش گردآوری اطلاعات نیز میدانی، کتابخانه‌ای و استفاده از سایت‌های اینترنتی بوده است.

پیشینه تحقیق

در خصوص پیشینه تحقیق باید گفت که موضوع مورد پژوهش در بعضی از کتاب‌ها به صورت کلی مورد توجه بوده است؛ بنگرید به موارد زیر:

آیت‌الله محمدی کلهر (۱۳۷۶) در کتاب «جغرافیای تاریخی ایوان غرب»، جغرافیای شهرستان ایوان را از منظر تاریخی، باستانی، طایفه‌ای و شجره‌نامه قبایل بررسی کرده و در ضمن مطالب کتاب، امامزاده‌ها، بقاع و روادگاه‌های شهرستان را از نظر تاریخی و سندی مورد بررسی قرار داده است.

مرتضی اکبری (۱۳۸۶) در کتاب «تاریخ استان ایلام از آغاز تا سقوط قاجاریه»، ضمن بررسی تاریخ استان ایلام، شهرستان ایوان را از منظر جغرافیایی، تاریخی، مذهبی، اقتصادی و آثار باستانی مورد بررسی قرار داده است.

حیب‌الله محمودیان، در کتاب‌های «اطلس استان ایلام» (۱۳۹۵) و «اطلس زیارتگاه‌های استان ایلام» (۱۳۹۴) مطالبی را در مورد بقاع متبرکه و امامزادگان شهرستان، به صورت اجمالی بیان کرده است.

سهراب مروتی (۱۳۸۵) در مقاله «جستاری در جلوه‌های ماندگار دینی در استان ایلام (بقاع متبرکه)»، ضمن بررسی بقاع متبرکه استان ایلام، از بقاع شهرستان ایوان نیز یاد کرده است.

از موانع پیش روی تحقیق می‌توان به نبود منابع معتبر و کافی اشاره کرد.

جغرافیای شهرستان ایوان

ایوان غرب از توابع استان ایلام است که در شمال غرب آن قرار دارد. مرکز آن، شهر ایوان با آب و هوایی معتدل و کوهستانی است. مختصات جغرافیایی این شهرستان، ۴۶ درجه و ۱۷ دقیقه و پهنای جغرافیایی آن، ۳۳ درجه و ۴۹ دقیقه است و در ۱۱۴۰ متری از سطح دریا قرار دارد. از شمال شرق با شهرستان‌های شیروان و چرداول، از شمال غرب با شهرستان گیلان غرب و از مغرب با بخش سومار و کشور عراق همجوار است و از شرق نیز به شهرستان ایلام و بخش چوار محدود می‌شود. شهرستان ایوان یکی از مناطق نمونه گردشگری استان و غرب کشور است که چهار فصل کامل دارد. استارک (۱۳۶۴: ۲۰۶) در سال ۱۳۰۶ به ایلام سفر کرده و در سفرنامه خود در مورد شهر ایوان چنین نوشته است: «منطقه ایوان، دره‌ای پهن و کم‌عمق است و در دامنه کوه مانشت

قرار دارد». کوه‌های بانکول^۱ از شمال، شره‌زول^۲ از جنوب، گاو‌مهر (گاو‌میر) از شمال غرب و مانشت از شمال شرق، شهر ایوان را محصور کرده است. رودخانه گنگیر نیز به طول ۱۰۰ کیلومتر از دشت ایوان می‌گذرد. این رودخانه از دامنه کوه بانکول، مانشت و شره‌زول سرچشمه می‌گیرد و پس از سیراب کردن اراضی منطقه ایوان و بعد از به هم پیوستن رودخانه‌های کازاب و چم سورک، وارد سومار و سپس عراق می‌شود (جعفری، ۱۳۷۹، ج ۲: ۴۳۱).

قدمت تاریخی شهرستان ایوان

منطقه ایوان با توجه به موقعیت جغرافیایی خاص خود از دیرباز محل مراودات حکام محلی و منطقه‌ای بوده و همواره دستخوش تغییرات و حوادث متعدد شده است. بررسی‌های باستان‌شناسان ایرانی و خارجی نشان می‌دهد که منطقه ایوان، قدمت تاریخی دارد؛ چنانکه «در حفاری‌های شهر ایوان، آثاری همچون شمشیر، خنجر، انواع میله‌های سوزنی، سفال‌های مفرغی و ... به دست آمده است که همه آنها مربوط به هزاره دوم و اول قبل از میلاد بوده‌اند» (اکبری، ۱۳۸۶: ۷۸). این امر قدمت بیش از ۵ هزار سال این منطقه را نشان می‌دهد. «طبری در باب فتح ماسبذان توسط سپاهیان اسلام می‌نویسد: و ابن هذیل را پیش فرستاد تا به دشت ماسبذان (احتمالاً دشت ایوان) رسید» (همان: ۱۸۵). محمودیان (۱۳۹۵: ۱۶۲) هم گفته است: «این شهرستان از شهرهای قدیمی و پیش از تاریخ استان ایلام و منطقه غرب کشور می‌باشد که در مسیر راه‌های ارتباطی دنیای باستان قرار داشته است» و «از قدیم‌الایام متأثر از شاخص‌های جغرافیایی‌ای چون: کوه‌های بانکول و شره‌زول و رودخانه دائمی گنگیر بوده و آثار تاریخی متعددی از دوران مختلف در آن کشف شده است» (همان: ۱۶۳). اکبری (۱۳۸۶: ۵۹۷) نیز این منطقه را قدیمی دانسته و گفته است: «وجود غارهای بزرگ و قدیمی با آثار باستانی در منطقه ایوان و دشت زرنه، دلیلی بر این مدعاست که این منطقه بخصوص بخش زرنه، جایگاه انسان‌های اولیه و غارنشین بوده است». از آثار مشهور باستانی این شهر می‌توان به آتشکده سیاهگل، طاق شیرین و فرهاد، تپه‌های باستانی زرنه، نرگسی و ساتیان، غارهای متعدد با آثار سکونت همچون: طلسم و گاو مهر (گاو میر)، راه تاریخی سیروان

۱. کوهی به طول ۲۵ و عرض ۶ کیلومتر است (جعفری، ۱۳۷۹، ج ۱: ۹۴).
۲. کوهی به طول ۴۱ و عرض ۵ کیلومتر است (همان: ۳۶۱).

به ایوان و سومار، آثار تاریخی سرتنگ و روستای نرگسی و قلعه‌های گاومیشان و شمیران اشاره کرد که جملگی از آثار پیش از اسلام به شمار می‌روند. آنچه واضح است این است که در کتب تاریخی و سفرنامه‌های جهانگردان در باب قدمت و آثار تاریخی بسیار مهم ایوان و زرنه در دوره‌های مختلف مطالبی ذکر شده است. وجود غارهای باستانی نیز نشانگر سکونت‌گاه بودن این منطقه در طول تاریخ می‌باشد. می‌توان گفت وجود رودخانه دائمی گنگیر در سکونت گذشتگان در این منطقه و امرار معاش آنها نقش مهمی داشته است؛ کما اینکه امروزه نیز کشاورزی و باغداری با وجود این رودخانه همچنان پررونق است و جریان دارد.

وجه تسمیه ایوان

نویسنده کتاب «جغرافیای تاریخی ایوان» در مورد وجه تسمیه ایوان، چنین گفته است: «دشت ایوان به گونه‌ای است که از سمت شرق به مانشت و بانکول و از سمت جنوب شرقی به شره‌زول و کوه کاتوره محصور می‌شود و از سمت غرب وسیع و باز می‌باشد؛ به طوری که از سمت شرق، محصور و از سمت غرب، باز است. در عصر ساسانیان به چنین منطقه‌ای که از یک طرف، محصور و از طرف دیگر، باز باشد، ایوان می‌گفتند» (محمدی کلهر، ۱۳۷۶: ۳۶۲).

آریوخ (آرین)

ایوان از زمان‌های باستان تا به حال به اسامی مختلفی مشهور بوده؛ چنانکه راولینسون (۱۳۶۲: ۴۰) در سفرنامه خود در مورد ایوان گفته است: «چنین به نظر می‌رسد که جلگه آریوخ، قدیمی‌ترین نام برای منطقه ایوان بوده و تا قبل از قرن سیزدهم میلادی اینجا به نام آریوحان شهرت داشته است» و «... بنیامین تودله از این منطقه به عنوان آرین یاد می‌کند. به نظر می‌رسد پیش از حمله اسکندر مقدونی، نام آریوخ به سباد (sabad) که جمع آن سبدان (sabadan) است، تغییر کرده و با پیشوند ماه، به صورت ماه‌سبد یا ماسبدان به کار رفته است» (همان: ۴۳). «راولینسون، ایوان را آریوخ، آرین و آریوحان نامیده که دشت زرنه، مرکز آن بوده است» (اکبری، ۱۳۸۶: ۵۹۹).

آریوجان (آریوحان)

در سفرنامه ابودلف، در باب آریوجان چنین آمده است: «شهری زیباست که

در میان کوه‌های پر از درخت واقع است و در آن آب‌های معدنی و گوگردی و معدن زاج و شوره و املاح دیگر وجود دارد» (ابودلف، بی تا: ۶۰ و ۶۱)؛ همچنین از ایشان منقول است که: «از طرز به سوی راست به ماسبدان و مهرجانقذق می‌روند که شامل شهرهای متعدد از جمله آریوحان است این شهر در دشتی میان کوه‌های پر از درخت واقع است و آب آن به بندنیچین (مندلی) می‌ریزد و نخلستان‌های آن را آبیاری می‌کند» (اکبری، ۱۳۸۲: ۵۲). از راولینسون نیز نقل شده است که: «رودخانه گنگیر (Gangir) از محلی به نام سراب ایوان و از کوه‌های شره‌زول و مانشت سرچشمه می‌گیرد و پس از پیوستن شعبات فرعی، دشت ایوان را آبیاری می‌سازد و با پیچ و خم‌های زیاد و زیبایی خاصی به طرف سومار جریان می‌یابد و وارد خاک عراق و سپس شهر مندلی می‌شود (همان). چنین به نظر می‌رسد که آریوحان همان ایوان کنونی می‌باشد؛ زیرا رودخانه گنگیر تنها رودخانه‌ای است که وارد شهر مندلی عراق می‌شود؛ هرچند رودخانه‌های کوچک دیگری نیز به عراق می‌ریزند؛ اما بزرگترین رودخانه منطقه، همان گنگیر است (همان: ۵۳).

مسعودی (۱۴۰۹: ۸) در باب آریوجان و موقعیت جغرافیایی آن نوشته است: «آشفشان آریوجان، جایی است که مجاور سیروان از ولایت ماسبدان است و بند نیکان (مندلی امروزی) از آنجا دیده می‌شود». با این اوصاف و با توجه به موقعیت کنونی شهرستان ایوان، آریوجان همان ایوان است و منظور از آشفشان «احتمالاً چاه‌های گاز در ارتفاعات کوه بانکول است که به علت خروج از زمین، دچار آتش‌سوزی می‌گردد و به صورت فورانی از آتش به آسمان بلند می‌شود، شاید هم مقصود، آشفشان چکر بولی باشد» (محمدی کلهر، ۱۳۷۶۷: ۴۳). نویسنده «معجم البلدان» در باب مقبره المهدی بالله ذیل ماده آریوجان می‌نویسد: «مقبره المهدی بالله در شهر رذ و در نزدیکی آریوجان قرار دارد، دلیل آن هم این است آریوجان را کرسی دو ماسبدان نام برده است» (حموی، ۱۳۴۳: ۴۱ و ۶۷). با توجه به قرار داشتن مقبره المهدی بالله در شهر ایلام، به احتمال قریب به یقین، مقصود حموی از آریوجان، شهر ایوان کنونی باشد. اکبری (۱۳۸۶: ۱۶۸) به نقل از راولینسون در باب شهرنشینی گفته است: «شهرنشینی در این منطقه رواج داشته و یکی از این شهرها آریوجان (اریوحان در زرنه ایوان) بوده است». نویسنده «تنبیه و الاشراف» نیز گفته است: «آریوجان، منطقه‌ای فی‌مابین حلوان و سیروان (ماسبدان) واقع است که از درخت پوشیده و آبی از میان آن می‌گذرد» (مسعودی، بی تا: ۷). حموی (۱۳۴۳: ۶۴۲) هم در کتاب خود

چنین آورده است: «بندیجین از رودی سیراب می‌شد که از آریوجان می‌گذشت و آریوجان، شهری زیبا و آباد بود از توابع ماسبذان که در سمت راست حلوان و در وسط کوهپایه‌های پردرخت قرار دارد». در باب حلوان نیز آمده است که: «حلوان منطقه قصرشیرین کرمانشاه بوده است» (بیگ محمدی، ۱۳۷۸: ۶۷). به گفته نویسنده «اخبار الطوال»: «اسکندر در هنگام بازگشت از ناحیه جبل به حلوان (قصر شیرین) رفت و سپس با بابل شد» (دینوری، ۱۳۶۸: ۶۸)؛ بنابراین، نزدیکی ایوان و قصرشیرین به هم و واقع شدن رودخانه گنگیر بین ایوان و مندلی، ثابت می‌کند که آریوجان همان ایوان کنونی است.

در خصوص آیین و مذهب مردم ایلام قدیم، نظرات متفاوتی وجود دارد؛ عده‌ای آنها را مسلمان و شیعه و عده‌ای، اهل تسنن دانسته‌اند؛ عده‌ای دیگر نیز مردم ماسبذان و مهرجان قذق را به آیین خرم‌دینان معرفی کرده‌اند؛ چنانکه در مقاله «تحولات مذهبی در استان ایلام از ورود اسلام تا پایان دوره والیان» به نقل از مسعودی چنین آمده است: «غالب خرم‌دینان در ... صیمره (واقع در دره‌شهر)، سیروان (واقع در شیروان کنونی)، آریوجان (ایوان کنونی)، ماسبذان و دیگر نواحی [ساکن] هستند» (اکبری، ۱۳۹۲: ۸) و در ادامه این مطلب گفته شده که: «جایگاه اصلی خرم‌دینان در شهرهای مختلفی از جمله آریوجان (ایوان امروزی) بوده» (همان: ۹) و علت گرایش مردم منطقه (ایلام قدیم و آریوجان) به آیین خرم‌دینان (غیر از اسلام)، در ظلم و ستم اعراب، حکام عربی و خلفای بنی‌امیه و بنی‌عباس قلمداد شده است (همان: ۱۰). کتاب «جنبش‌های دینی ایرانی در قرن‌های دوم و سوم» بیان می‌دارد که: «پیروان آیین خرم‌دینی در مناطقی از استان ایلام کنونی؛ یعنی در ماسبذان، مهرگان‌کده (دره‌شهر)، رذ (شهر کنونی ایلام)، بلاد سیروان (سیروان کنونی)، آریوجان (ایوان غرب) و ... ساکن بوده‌اند» (صدیقی، ۱۳۷۵: ۲۵۸)؛ همچنین گفته شده است که: «خرم‌دینان در سرزمین‌های ری و اصفهان و صیمره و سیروان و آریوجان در سرزمین ماسبذان فعالیت داشته‌اند» (نفیسی، ۱۳۳۳: ۷۶). مقاله «جغرافیای تاریخی ماسبذان در دوره سلجوقی» می‌گوید که: «آریوجان (اذیجان، اربوجان، اریجان) دومین شهر بزرگ ماسبذان بوده است» (رحمی، ۱۳۹۵: ۱۶). «مسعودی در کتاب تنبیه و الاشراف (ص ۵۴ و ۳۰۶) و ابن خردادیه در کتاب المسالک و الممالک (ص ۲۴۴) به اربوجان اشاره داشته‌اند. با توجه به مستندات موجود، آریوجان ایوان امروزی است» (همان: ۱۶). به گفته اکبری (۱۳۹۰: ۱۳۸): «بعضی محققان بومی بر این عقیده‌اند که آریوجان، در ایوان امروزی واقع نبوده و احتمالاً در بولی قرار

داشته است که این آرا و نظرات به واقعیت نزدیک نیستند؛ زیرا تنها رودخانه‌ای که به مندلی عراق می‌ریزد، رودخانه گنگیر است که سرچشمه آن در ایوان است». وی در ادامه به تعلیقات مینورسکی اشاره دارد که معتقد است آریوحان همان ایوان امروزی می‌باشد (همان: ۱۳۸)؛ همچنین در کتاب «آثار باستانی و تاریخی لرستان» آمده است که: «ابودلف، جهانگرد عرب، از راه غرب به شرق از بین‌النهرین وارد آریوحان و سیروان و صیمره شده است (ایزدپناه، ۱۳۶۳، ج ۱: ۵۷).

جوی زر (جوی دز، جوی دزد)

«محوطه جوی زر در شهرستان ایوان، مربوط به دوره ساسانیان و دیگر دوره‌های تاریخی پس از اسلام می‌باشد و در شهرستان ایوان، بخش مرکزی، روستای اسماعیلی واقع شده است» (<https://fa.wikipedia.org>). «شهرستان ایوان قبل از ورود رضاخان به منطقه، به جوی دزد و جودز معروف بوده است. وقتی رضاخان در سفر به ایوان، نام شهر را از اطرافیان جویا می‌شود و با نام جوی دز مواجه می‌گردد، می‌گوید: این دشت با این همه زمین حاصلخیز؛ جوی دز؟ پس آن را به جوی زر تغییر داد. بعدها نیز شهر ایوان به خاطر کاشت درخت در زمان ورود رضاخان به ایوان، به باغ شاه نامبردار گردید. بعد از انقلاب نیز به ایوان غرب تغییر نام داد» (محمودیان، ۱۳۹۵: ۱۶۳).

ایوان غرب (ایوان)

شهرستان ایوان بعد از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷، از باغ شاه به ایوان غرب تغییر نام داد و بعد از مدتی، واژه غرب از آن حذف گردید و به ایوان تبدیل شد.

امامزادگان

امامزاده سید عبدالله (ع)

در فاصله ۶ کیلومتری از شهر ایوان، در دامنه کوه شیره‌زول، در ۲ کیلومتری جاده ایلام - ایوان - کرمانشاه و در نزدیکی روستای هلشی، بقعه‌ای وجود دارد که در میان عامه به امامزاده سید عبدالله (ع) مشهور است. مقبره این امامزاده تا سال ۱۳۳۰ به صورت سنگ‌چین و در زیر درخت بزرگی بوده و در سال ۱۳۶۶ به صورت روادگاه درآمده است. بعدها با همت مردم و مسئولان شهرستان

و استان، با احداث ساختمانی برای آن، به صورت زیارتگاه بزرگی درآمد. در خصوص شجره‌نامه و نسب ایشان اطلاعات دقیقی در دست نیست؛ در کتاب «سیمای ایلام» ایشان را «عبدالله یا عبیدالله اعرج بن عبدالله فرزند حسین اصغر بن امام زین العابدین و کنیه وی، ابوعلی درویش ام خالد دختر حمزه مصعب بن زبیر بوده است. بدین جهت به وی اعرج گفته‌اند که یکی از پاهایش ناقص بوده است» (علیزاده و ابراهیم‌زاده، ۱۳۷۷: ۴۵)؛ همچنین گفته شده: «در داخل بقعه قدیمی، لوح نوشته‌ای قرار داشته است که نسب‌شناسی صاحب بقعه را این چنین معرفی می‌کند: سیدعبدالله بن محمد بن الحسین بن احمد بن محمود بن غیاث‌الدین بن مجدالدین بن نورالدین بن سعد الدین بن عیسی بن موسی بن عبدالله بن الامام موسی کاظم (ع)» (مروتی، ۱۳۸۵: ۱۴۹). محمودیان (۱۳۹۴: ۱۷۹ و ۱۳۹۵: ۷۵) در خصوص نسب‌شناسی امامزاده سیدعبدالله (ع) چنین بیان داشته است: «بر اساس روایاتی، ایشان از نوادگان امام جعفر صادق (ع) هستند». نویسنده کتاب «جغرافیای تاریخی ایوان غرب» می‌نویسد: «بر اساس شجره‌نامه موجود ایشان از نوادگان امام موسی کاظم (ع) است» (محمدی کلهر، ۱۳۷۶: ۲۹۲) و «بنا به روایتی در سن ۴۰ سالگی در این منطقه فوت شده و چهار پسر به نام‌های جعفر، محمد، علی و حمزه داشته است (علیزاده و ابراهیم‌زاده، ۱۳۷۷: ۴۵).

بقاع متبرکه

بقعه متبرکه حاجی حاضر (ع)

حاجی حاضر، نام روستایی در ۱۳ کیلومتری شهر ایوان است که در مسیر جاده ایوان به کرمانشاه قرار دارد. نام‌گذاری روستا به خاطر وجود بقعه متبرکه حاجی حاضر (ع) در شمال روستاست. وی را از خادمان امام رضا (ع) قلمداد نموده‌اند و به علت حاضر بودن و انجام سریع وظایف بدین نام مشهور شده است. عده‌ای نیز معتقدند نام اصلی ایشان، سیدمحمد است و به همراه امامزاده سیدعبدالله (ع) به این منطقه آمده و در اینجا فوت کرده است (محمدی کلهر، ۱۳۷۶: ۳۴۸؛ محمودیان، ۱۳۹۳: ۱۷۸ و ۱۳۹۵: ۶۷). «به روایتی حدود ۱۵۰ سال قبل، بعد از خواب دیدن شخصی به نام نورمحمد از طایف خالدی کلهر گیلان غرب، مبنی بر ایجاد و ساخت آرامگاه، با کمک‌های مالی ابوقداره، والی پشتکوه، بارگاهی برای ایشان ساخته شد و به دلیل کرامات خاص وی، این محل به زیارتگاه مردم منطقه مبدل گردید» (محمدی کلهر، ۱۳۷۶: ۳۴۸). «هیچ‌گونه شجره‌نامه‌ای

برای ایشان به دست نیامده است. مردم منطقه ایوان نیز اموات خود را در اطراف قبر مطهر ایشان دفن می نمودند» (<http://emamzadegan.ir>).

روادگاهها و قدمگاهها

روادگاه باباگیر (مقبره باباحیدر یا باوه حیدر)

«باباگیر نام روستایی در شهرستان ایوان و بخش زرنه می باشد» (جعفری، ۱۳۷۹، ج ۳: ۱۳۴) که به دلیل وجود بقعه‌ای به نام باباگیر یا باباحیدر (در اصطلاح محلی باوه گیر یا باوه ویل) به این نام مشهور شده است. «باویل یا باوه به معنای بابا و در اصطلاح، به معنای رهبران دینی و پیروان آیین باستانی ایران است. منطقه باویل هم مکان استقرار پیران دینی محسوب می شود. باوه حیدر نیز از رهبران آیینی یارسان بوده است و مردم منطقه ایوان و دشت زرنه مرید ایشان بوده‌اند» (محمدی کلهر، ۱۳۷۶: ۳۹۷). این مقبره زیارتگاه مردم منطقه به شمار می رود. «مقبره باباحیدر در ضلع شمالی روستای باباگیر واقع شده و هفت درخت تنومند بلوط آن را محصور کرده است. این مقبره، سنگ چین است و بر روی محوطه‌ای باستانی متعلق به دوره تاریخی قرار دارد» (محمودیان، ۱۳۹۳: ۷۶ و ۱۳۹۴: ۶۸). «شجره نامه و نسب نامه‌ای از ایشان در دست نیست و از زندگی ایشان نیز سندی وجودی ندارد» (همان: ۷۶؛ ۱۳۹۴: ۶۸ و ۱۳۹۵: ۱۸۰).

روادگاه زرده سوار در روستای نرگسی

در نزدیکی شهر ایوان و در روستای محمدزمان نرگسی، تپه‌ای تاریخی وجود دارد که متعلق به ماقبل اسلام و هزاره قبل از میلاد است. استارک در سفرنامه خود می نویسد: «این قلعه که به آن، گهر خزینه یا قلعه جواهر هم گفته می شود، تپه ای خاکی و باستانی است که ارتفاع آن، بیش از ۵۰ متر و دارای شیب تندی است و روی قلعه، ۳۵ متر طول و ۳۰ متر عرض دارد. آثار دیوارهای ویران شده، تبدیل به زمین‌های کشاورزی شده‌اند. قلعه قبلاً راهروهایی داشته است که به علت ریزش احتمالی توسط اهالی، مسدود شده‌اند» (اکبری، ۱۳۸۲: ۲۰۵). او همچنین از قلعه نرگسی به نام تپه نرگسیه یاد کرده است. «در شمال این تپه یک گورستان وجود دارد. بنا بر روایت شفاهی، این قلعه، محل ضرب سکه حکام منطقه بوده است و بدین علت آن را «گهر خزینه» نامیده‌اند» (همان: ۵۳). «برخی از پژوهشگران و باستان شناسان نیز بر این باورند که در این منطقه، روادگاهی وجود دارد که به زرده سوار معروف است و به صورت سنگ چین

در کنار تپه باستانی روستای نرگسی واقع شده است» (محمودیان، ۱۳۹۴: ۷۷ و ۱۳۹۵: ۱۸۵)؛ همچنین منقول است: «در گذشته بنایی داشته که در جریان سیل سال ۱۳۶۶ شمسی از بین رفته است» (همان). محمدی کلهر (۱۳۷۶: ۳۹۷) معتقد است که: «برخی از قبور شخصیت‌های دینی و آیینی را برای مصون ماندن از تخریب توسط اعراب و حکام وابسته، به اهل بیت علیهم‌السلام نسبت می‌دادند، از آن جمله، مقبره‌ای است که به در این منطقه واقع است و به زرده‌سوار معروف است».

روادگاه پیرحسین در روستای سرتنگ

روستای سرتنگ سفلی از توابع بخش زرنه، در ۲۰ کیلومتری شهر ایوان قرار دارد. در جاده منتهی به این روستا، بقعه‌ای واقع شده است که در بین مردم به پیرحسین شهرت دارد (محمودیان، ۱۳۹۴: ۷۸ و ۱۳۹۵: ۱۸۳)، «به صورت سنگ‌چین است» (محمدی کلهر، ۱۳۷۶: ۳۹۸)، «هیچ سند و مدرکی در مورد شجره‌نامه و نسب ایشان در دسترس نیست» (محمودیان، ۱۳۹۵: ۱۸۲) و در میان مردم عامه به امامزاده پیرحسین معروف است. علاوه بر موقعیت جغرافیایی این منطقه، می‌توان گفت که یکی از عوامل جمع شدن و تمرکز مردم در این روستا وجود این روادگاه بوده است.

قلعه عبدالان (شاه عبدالان، شاه اfdالان یا چل اfdال)

در کوه مانشت، غاری با ارتفاع حدود ۵ متر وجود دارد که به نام «شاه عبدالان یا اfdالان» معروف است. گفته شده قدیمی‌ها طلا و جواهر در آن مخفی کرده‌اند؛ اما اکنون صخره‌نوردان با وسایل و تجهیزات از آن دیدن می‌کنند و دیگر خبری از آن اشیای قیمتی نیست (<https://fa.wikipedia.org>). محمدی کلهر (۱۳۷۶: ۳۹۶) در کتاب خود درباره قلعه عبدالان می‌نویسد: «این مکان، محلی برای نیایش و برگزاری مراسم مذهبی صوفیان و دراویشی بوده که از ترس حکام عرب، مراسم آیینی خود را در این مکان انجام می‌داده‌اند و به شاه عبدالان معروف است».

روادگاه سُم دلدل

روادگاه سُم دلدل در شهرستان ایوان، در مسیر جاده سراب به هلشی قرار دارد. این روادگاه، تخته‌سنگ بزرگی است که شکل نعل اسبی بر آن حکاکی شده

است. مردم منطقه ایوان معتقدند که این بخش حک شده بر تخته سنگ، جای سُم دلدل، اسب حضرت علی (ع)، بوده است؛ به همین خاطر مورد احترام آنان است و با سنگ چین دیواری به دور آن ساخته و به زیارت آن پرداخته‌اند (همان)؛ لازم به ذکر است که روادگاه دیگری به همین نام در منطقه سیاهگل و در قسمت جنوبی آن قرار دارد (همان: ۳۹۷)؛ اما با توجه به اینکه امام علی (ع) هیچ گونه سفری به منطقه ایوان نداشته‌اند، می‌توان این مورد را رد کرد.

امام بزرگ و امام کوچک

علاوه بر روادگاهی که پیش از این به آن اشاره شد، در منطقه باویل (باباگیر) ایوان، روادگاه‌های دیگری به نام امام بزرگ و امام کوچک نیز وجود دارد که احتمالاً از بزرگان آیین یارسان بوده‌اند و برای جلوگیری از تخریب در قرون بعدی، مقبره آنها را به امامزادگان منسوب کرده‌اند (همان).

مقبره شاه ولی

این مقبره یا روادگاه در منطقه عمومی ایوان و در دره پلنگ کونام قرار دارد. علاوه بر مقبره شاه ولی، آثار بسیاری از دوران پیش از اسلام نیز در این منطقه وجود دارد (همان: ۳۹۸). «شاه ولی از عارفان و صوفیان هم‌دوره شاه نعمت‌الله ولی و به اعتقاد برخی، شاگرد او بوده است» (همان: ۳۹۸).

پیر پرکان

پیر پرکان، اصطلاحی مرکب از سه واژه «پیر» به معنای «پدر، بابا و رهبر»، «پر» در کردی به معنای «کنار و پستو» و «کان» به معنای «چشمه و معدن» است. پیر پرکان در واقع مقبره شخص بزرگی در روستای دوبیران ایوان است که در کنار تخته‌سنگ بزرگی واقع می‌باشد. مردم منطقه دوبیران معتقدند کسی که به بیماری چشم‌درد مبتلاست اگر بر آن تخته‌سنگ، دانه گندم یا هر دانه دیگری بریزد، شفا پیدا می‌کند (همان). برخی نیز پیر پرکان را به معنای پیر پرندگان دانسته‌اند. در مورد شجره‌نامه و نسب ایشان سندی در دسترس نیست. تحقیقات نشان می‌دهند که وی از رهبران آیینی و مذهبی بوده است؛ اما معلوم نیست مربوط به کدام دوره تاریخی می‌باشد (همان).

روادگاه (قدمگاه) امام رضا (ع) لنینجاو

در حدّ فاصل شهر ایوان و روستای خوران، روستایی به نام لنینجاب (لینجاو) قرار دارد. در درهٔ زیبا و پرآب مشرف به این روستا، روادگاهی مشهور به روادگاه (قدمگاه) امام رضا (ع) واقع شده است و مورد زیارت مردم منطقه قرار می‌گیرد (همان). مردم روستا برای این محل به صورت سنگ‌چین دیواری ساخته‌اند. سندی هم در مورد آن وجود ندارد.

روادگاه امام کریم

در مسیر جادهٔ ایوان به اسلام‌آباد، در دامنهٔ کوه قلاجه، روادگاهی وجود دارد که به امام کریم مشهور و معروف است (همان).

کهل پیرالی (پیرعلی) در سومار

- بخش سومار از توابع استان کرمانشاه و شهرستان قصرشیرین است که اغلب مردم آن، همزمان با آغاز جنگ ایران و عراق، در شهرهای اصفهان، کرمانشاه و ایلام، ساکن شدند. آنها به گویش کلهری تکلم می‌کنند و هم‌اکنون تعداد زیادی از آنها مقیم شهر ایوان هستند (<https://fa.wikipedia.org>). به این دلیل، مردم شهرستان ایوان برای امامزادگان و بقاع متبرکهٔ این بخش، احترام قائلند. یکی از این مکان‌ها روادگاه کل پیرالی است که دیواری به صورت سنگ‌چین آن را احاطه کرده است (محمدی کلهر، ۱۳۷۶: ۳۹۸).

روادگاه (مقبره) سیالی (سیدعلی) در سومار

مردم سومار از ایل بزرگ کلهر ایوان غرب بوده‌اند؛ به همین دلیل، شهر ایوان را برای سکونت انتخاب کرده‌اند. مقبرهٔ سیالی که در مرکز شهر سومار قرار دارد، همه‌ساله در ایام نوروز و ماه‌های آخر سال، پذیرای زائرانی از شهرهای اطراف بخصوص منطقهٔ ایوان می‌باشد. امامزاده سیدالی یا سیدعلی (ع) «از نوادگان امام موسی کاظم (ع) و مورد احترام مردم منطقهٔ ایوان کلهر است. این امامزاده و بقعهٔ متبرکه، امروزه یکی از مراکز تفریحی و زیارتی مردم سومار و ایوان غرب به شمار می‌رود» (همان: ۳۹۳). در کتاب «الدر المنثور فی انساب المعارف و الصدور» چنین آمده است که برخی امامزاده سیدعلی (ع) را پدر بزرگوار امامزاده عباس (ع) می‌دانند که در دشت عباس مدفون است و گنبد و

بارگاه باشکوهی دارد. با استفاده از نوشته علامه نسابه، سیدجعفر اعرج، که خود متولد کاظمین و ساکن منطقه ایلام و پشتکوه بوده، امامزاده سیدعلی سومار را فرزند جعفر ثالث مشهور به محدث معرفی کرده‌اند که نسب وی را با پنج واسطه به محمد حنفیه و با شش واسطه به امام اول، حضرت علی (ع)، می‌رسانند. عبارت اعرجی چنین است: «و اما علی بن جعفر الثالث فله عقب من ابنه العباس بن علی السید الجلیل توفی فی جبال الطیب فی ضیعته من اعمال میسان دشت، بینهما و بین مناذر، علیه مشهد بزار؛ علی بن جعفر سوم پس از او، پسرش عباس به علی که سیدی جلیل‌القدر در کوه‌های زیبایی در نزدیکی دشت میسان وفات یافتند...» (اعرجی، ۱۳۸۵: ۴۷۴). نظر دیگری نیز وجود دارد و آن، این است که با توجه به اینکه منطقه سومار به استان ایلام نزدیک‌تر است و این منطقه، محل ورود نوادگان حضرت عباس (ع) بوده است پس ایشان از نوادگان آن حضرت (ع) هستند.

کارکردهای اجتماعی

شناخت مؤلفه‌های اجتماعی تأثیرگذار بر زندگی عامه مردم، بسیار مهم است و روشن‌کننده مسیر هدایت به شمار می‌رود. در میان این مؤلفه‌ها، امامزادگان و بقاع متبرکه از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند؛ چنانکه یکی از علل سکونت در هر منطقه‌ای، وجود چنین اماکن مذهبی‌ای است. آستان مقدس امامزادگان و بقاع متبرکه همواره کانون تجلی انوار و برکات الهی، معدن فیض و کرامات و محل تجمع شیعیان و گسترش و نشر فرهنگ اسلامی بوده است.

از کارکردهای اجتماعی امامزاده سیدعبدالله (ع) و بقاع متبرکه شهرستان ایوان، بخصوص حاجی حاضر (ع)، می‌توان به مواردی چون: برگزاری مراسمات مذهبی، از جمله اعیاد، ولادت‌ها و شهادت‌ها، تبرک جستن نوعروسان و تازه‌دامادها برای آغاز زندگی مشترک خود، زیارت دادن اموات قبل از دفن، برگزاری مراسم قرائت ادعیه‌هایی چون: دعای کمیل، ندبه و زیارت عاشورا، برگزاری نماز جماعت، برگزاری مراسم ایام محرم (عاشورا و تاسوعا)، برگزاری مراسم شب‌های قدر و ماه رمضان، برگزاری مراسم سال تحویل و سایر برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی و سیاسی اشاره کرد. از دیگر کارکردهای اجتماعی امامزاده سیدعبدالله (ع) و حاجی حاضر (ع)، با توجه به موقعیت جغرافیایی آنها و در دسترس بودن و قرار داشتن در مسیر ارتباطی ایلام - ایوان - کرمانشاه؛ همچنین برخورداری از آب و هوا و مکان مناسب، این است که مسافران و عامه

مردم را بخصوص در عید نوروز برای زیارت و استراحت در از فضایی معنوی به سوی خود می‌کشاند. کارکرد دیگر امامزاده سیدعبدالله (ع) این است که در فصول مختلف سال پذیرای اردوهای دانش‌آموزی و دانشجویی از سوی مراکز آموزشی است. مورد دیگر، اهدای نذورات و صدقات به امامزاده و حاجی حاضر (ع) هست که باعث رونق اهدا و بخشش از سوی مردم به افراد مستمند و مستضعف منطقه می‌شود؛ چنانکه با تأسی از مهر و محبت اولیای خدا به زیردستان، اقدام به بخشش مال خود می‌نمایند.

کارکردهای سیاسی

با حضور امام هشتم (ع) در ایران، بسیاری از دوستداران و نوادگان اهل بیت علیهم‌السلام رهسپار ایران شدند و برخی از ایشان در مناطق و محل‌های مختلف به دست دشمنان به شهادت رسیدند و بنا به ارادتی که مردم به اهل بیت علیهم‌السلام داشتند، به ساخت بارگاه‌هایی برای ایشان اقدام شد. مرقد مطهر ایشان در طول تاریخ اسلام، همواره مورد هجوم معارضان و مخالفان اسلام و اهل بیت علیهم‌السلام بوده است.

«جایگاه سیاسی امامزادگان و بقاع متبرکه بر هیچ کس پوشیده نیست و این جایگاه در میان عامه مردم چنان بااهمیت بوده که بارگاه ملکوتی ایشان، امرای دوران را به ادای احترام و ترس و واهمه وا داشته است. از دیگر مواضع سیاسی مرقد امامزادگان و بقاع متبرکه، کارکرد رسانه‌ای آنهاست؛ چنانکه به دلیل عدم وابستگی به احزاب و جریان‌های سیاسی، شفاف‌ترین رسانه برای اطلاع‌رسانی تحولات سیاسی بوده‌اند» (صفری فروشانی و قرائتی، ۱۳۹۵: ۴۲).

«همه افراد و طبقات اجتماعی با هر شغل و رویکرد و اعتقاد حزبی از مخاطبان این اماکن بوده‌اند. زنان، مردان و کودکان، با هر شغل و حرفه و با هر سلیقه و گرایشی، با حداقلی از مشترکات که اعتقاد به اصول دینی بود، در مرقد امامزادگان حضور می‌یافتند. برای این حضور نیز پیش‌شرط‌هایی چون: سن، جنس، مذهب، گرایش و طبقه اجتماعی وجود نداشت و همگی تحت تأثیر مفاهیم و آگاهی‌هایی که در این اماکن اطلاع‌رسانی می‌شد، قرار می‌گرفتند. این کارکرد برای زنان که کمتر از ابزار رسانه‌ای بهره‌مند بودند، اهمیتی دو چندان داشت» (همان: ۴۳). امامزاده سیدعبدالله (ع)، حاجی حاضر (ع) و سایر بقاع متبرکه شهرستان ایوان در ایام مختلف، پناهگاهی مطمئن برای مردم منطقه بوده‌اند. موقعیت جغرافیایی و آب و هوایی خاص شهرستان ایوان و واقع بودن

در مسیر ارتباطی ایلام قدیم به سومار و مندلی از غرب، اسلام آباد کنونی و کرمانشاه از شمال، گیلان غرب و دشت سرپل ذهاب از شمال غرب و منطقه باستانی شیروان و چرداول از شمال شرقی و عبور مداوم حاکمان و والیان منطقه از ایوان با هدف مراودات سیاسی با سایر مناطق، امامزادگان و بقاع متبرکه این شهرستان را به پایگاهی برای ملاقات‌های سیاسی آنها تبدیل کرده بود. در زمان پیروزی انقلاب اسلامی بر جور و ستم به رهبری امام خمینی (ره) نیز امامزادگان و بقاع متبرکه ایوان، پایگاه مردمی برای برخی مسائل فرهنگی و سیاسی بودند.

کارکردهای فرهنگی و مذهبی

آفرینش انسان و لزوم هدایت وی بسیار اهمیت دارد؛ چون به استناد قیرآن، خداوند او را جانشین خود در زمین قرار داده است؛ «إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً»: من در زمین جانشینی قرار می‌دهم (بقره/۳۰). از آنجا که فرهنگ مردم با تکیه بر اعتقادات و باورهای دینی بنا شده است، اهمیت وجود امامزادگان و بقاع متبرکه نمایان می‌شود. از کارکردهای فرهنگی - مذهبی بارگاه امامزادگان، انجام اعمالی همچون قرائت ادعیه و زیارت در آنهاست که نقش سازنده‌ای در تأمین نیازهای روحی و روانی و معنوی افراد دارد و از آنجا که نقش دعا در ادیان الهی بخصوص دین مبین اسلام بسیار مهم و بارز است؛ لذا نقش چنین اماکنی نیز در این مهم مشخص می‌شود.

از دیگر ابعاد فرهنگی و مذهبی بقاع متبرکه شهرستان ایوان این است که با امکان ایجاد روابط دوستانه بین زائرانی که از شهرستان‌ها و استان‌های همجوار به این منطقه می‌آیند، روابط اجتماعی و به تبع آن، تبادلات فرهنگی بین مناطق افزایش می‌یابد و ارتباطات انسانی منطقه به سوی فرهنگ غالب سوق می‌یابد. مردم شهرستان ایوان در طول سال بخصوص پنجشنبه‌ها به دیدار درگذشتگان خود در جوار بقعه حاجی حاضر (ع) می‌روند و با قرائت فاتحه و صلوات یاد آنها را گرامی می‌دارند و حاجی حاضر را زیارت می‌کنند و دو رکعت نماز می‌گزارند. آنها همچنین روزهای آخر هفته را به اتفاق خانواده و بستگان در جوار امامزاده سیدعبدالله (ع) می‌گذرانند و با حضور در فضای معنوی حرم و قرائت قرآن و ادای نماز در آنجا به آرامش می‌رسند و لحظات مفرح و مسرت‌بخشی را برای خود و خانواده رقم می‌زنند. مواردی چون تبرک جستن عروس و دامادها برای آغاز زندگی مشترک خود با حضور در اماکن مقدس

شهرستان ایوان و زیارت دادن اموات بعد از غسل و کفن و قبل از تدفین، به عنوان زیارت آخر، دو نمونه دیگر از جایگاه فرهنگی امامزادگان و بقاع متبرکه شهرستان ایوان به شمار می‌رود.

نتیجه‌گیری

آنچه از این مقاله به دست آمد این است که شهرستان ایوان به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص خود و قرارگیری در مسیر ارتباطی ایلام باستان و عراق و شهرستان‌های همجوار، از مناطق مهم و تأثیرگذار در منطقه و محلی برای مراودات سیاسی و اجتماعی رجال و حکام مناطق مختلف و تبادلات اقتصادی به شمار می‌رفته و در طول تاریخ، شاهد اتفاقات سیاسی و اجتماعی و آستان حوادث بسیاری بوده است. وجود آثار باستانی در این منطقه، بخصوص غارهای بزرگ و متعدد، نشان‌دهنده این است که ایوان از سکونت‌گاه‌های اولیه بشر بوده است.

بعد از حضور امام هشتم (ع) در ایران، نوادگان اهل بیت علیهم‌السلام و پیروان آن حضرت رهسپار ایران شدند؛ اما ظلم و جور خلفای عباسی و حکام دست‌نشانده باعث شد که برخی از ایشان به شهادت برسند و در ایران مدفون گردند؛ از جمله این امامزادگان، سیدعبدالله (ع) از نوادگان امام موسی کاظم (ع) در ایوان است.

امامزاده، بقاع متبرکه و روادگاه‌های شهرستان ایوان از گذشته تا امروز در زندگی سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مردم ایوان تأثیر بسیاری داشته؛ تا جایی که امامزاده سیدعبدالله (ع) به قطب فرهنگی شهرستان مبدل گشته است و همواره شاهد حضور پررنگ مردم در صحن ایشان هستیم.

حضور اماکن مذهبی در شهر ایوان باعث رونق دین می‌شود و در جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی نقش بسیار سازنده‌ای دارد. امامزاده سیدعبدالله (ع) و حاجی حاضر (ع) در دو سوی شهر، ایوان را به بین‌الحریمینی امن تبدیل کرده و در زنده نگه‌داشتن باورهای مذهبی و ارزش‌های دینی مردم نقش بسزایی داشته‌اند. در خصوص روادگاه‌های شهرستان نیز می‌توان گفت این احتمال وجود دارد که آنها امامزاده نیستند و به دلیل مخالفت حکام وقت با آیین‌های ایرانی و قدیمی و ارادت برخی از آنها به اهل بیت علیهم‌السلام، در جهت جلوگیری از تخریب و نابودی مقبره این افراد توسط ایشان، آنها را به اهل بیت علیهم‌السلام منسوب کرده‌اند.

منابع و مآخذ

- قرآن کریم.
- ابودلف؛ (بی تا)، سفرنامه ابودلف، ترجمه سیدابوالفضل طباطبایی، تهران: زوار.
- استارک، فریا؛ (۱۳۶۴)، سفرنامه الموت، لرستان و ایلام، ترجمه علی محمد ساکی، چ دوم، تهران: علمی.
- اعرجی، جعفر بن محمد؛ (۱۳۸۵)، الدر المنثور فی انساب المعارف و الصدور، به تحقیق حسین ابوسعیده موسوی، تهران: مؤسسه عاشورا.
- افشار سیستانی، ایرج؛ (۱۳۷۲)، ایلام و تمدن دیرینه آن، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- اکبری، مرتضی؛ (۱۳۸۲)، «معرفی آثار باستانی ایوان»، فرهنگ ایلام، شماره ۱۳ و ۱۴، ۵۰ - ۵۷.
- _____؛ (۱۳۸۶)، تاریخ استان ایلام از آغاز تا سقوط قاجاریه، قم: فقه.
- _____؛ (۱۳۹۰)، تاریخ استان ایلام از ورود اسلام تا صفویه، مشهد: شاملو.
- _____؛ (۱۳۹۲)، «تحولات مذهبی در استان ایلام از ورود اسلام تا پایان دوره و الیان»، فرهنگ ایلام، شماره ۳۸، ۱۶۶ - ۱۸۲.
- ایزدپناه، حمید؛ (۱۳۶۳)، آثار باستانی و تاریخی لرستان، ج ۱، تهران: آگاه.
- بیگ محمدی، حسن؛ (۱۳۷۸)، مقدمه‌ای بر جغرافیای تاریخی ایران، اصفهان: نشر دانشگاه اصفهان.
- جعفری، عباس؛ (۱۳۷۹)، گیتاشناسی ایران، ج ۱، ۲ و ۳، تهران: مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی.
- حموی، یاقوت؛ (۱۳۴۳)، معجم البلدان، ترجمه محمدابراهیم آیتی، تهران: ترجمه و نشر کتاب.
- دولتشاهی، عمادالدین؛ (۱۳۶۳)، جغرافیای غرب ایران یا کوه‌های ناشناخته اوستا، تهران: مؤلف.
- دینوری، ابوحنیفه احمد؛ (۱۳۶۸)، اخبار الطوال، ترجمه محمود مهدوی دامغانی، تهران: نی.
- راولینسون، سر هنری؛ (۱۳۶۲)، سفرنامه راولینسون، ترجمه اسکندر امان‌اللهی بهاروند، تهران: آگاه.
- رحمی، محسن؛ (۱۳۹۵)، «جغرافیای تاریخی ماسبذان در دوره سلجوقی»، فرهنگ ایلام، دوره ۱۷، شماره ۵۲ و ۵۳، ۴ - ۲۴.
- صدیقی، غلامحسین؛ (۱۳۷۵)، جنبش‌های دینی ایرانی در قرن‌های دوم و سوم،

تهران: پانگ.

- صفری فروشانی، نعمت‌الله و حامد قرائتی؛ (۱۳۹۵)، «بررسی تاریخی نقش آفرینی مسجد مدرسه‌ها در اصلاح و ارتقای گفتمان دینی (نمونه پژوهشی: تهران در دوره قاجار)»، مجله علمی- پژوهشی پژوهش‌های تاریخی، دوره ۸، شماره ۲، ۳۵ تا ۵۴.

- علیزاده، علی و حسن ابراهیم‌زاده؛ (۱۳۷۷)، سیمای ایلام، ایلام: عصمت.
- گودرزی، علیرضا؛ (۱۳۸۱)، ایل کلهر در دوره مشروطیت، کرمانشاه: انتشارات کرمانشاه.

- محمدی کلهر، آیت‌الله؛ (۱۳۷۶)، جغرافیای تاریخی ایوان غرب (ایوان کلهر)، تهران: آریوحان.

- محمودیان، حبیب‌الله؛ (۱۳۹۳)، جغرافیای تاریخی و گردشگری شهرستان ایوان، ایلام: زاگرو.

- _____؛ (۱۳۹۴)، اطلس زیارتگاه‌های استان ایلام، ایلام: زاگرو.

- _____؛ (۱۳۹۵)، اطلس استان ایلام (جغرافیای تاریخی و گردشگری)، ایلام: زاگرو.

- مروتی، سهراب؛ (۱۳۸۵)، «جستاری در جلوه‌های ماندگار دینی در استان ایلام (بقاع متبرکه)»، پژوهش‌های تاریخی ایران و اسلام، شماره ۲، ۱۳۷-۱۶۷.

- مسعودی، علی بن حسین؛ (۱۴۰۹)، مروج الذهب و معادن الجوهر، محقق: یوسف اسعد داغر، قم: موسسه دارالهجره.

- _____؛ (بی تا)، تنبیه و الاشراف، به تحقیق عبدالله اسماعیل صاوی، قاهره: صاوی.

- میرنیا، علی؛ (۱۳۶۸)، ایل‌ها و طایفه‌های عشایری کرد، تهران: نسل دانش.

- نفیسی، سعید؛ (۱۳۳۳)، بابک خرم‌دین، تهران: بی نا.

سایت‌ها

- پایگاه جامع امامزادگان و بقاع متبرکه اسلامی ایران؛

<http://www.emamzadegan.ir/emamzadehbank/show-asp.aspx10271>

- ویکی‌پدیا، دانشنامه آزاد، آخرین به‌روزرسانی در ۲۱ اوت ۲۰۱۷ برابر با ۹۶/۵/۳۰؛

<https://fa.wikipedia.org>

- ویکی‌پدیا، دانشنامه آزاد، محوطه جوی زر/ آخرین بار در ۷ دسامبر ۲۰۱۷ ساعت

۰۹:۳۳ ویرایش شده است؛ <https://fa.wikipedia.org>